

Силабус навчальної дисципліни
«Теоретична граматика італійської мови»

Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Спеціалізація	035.052 Романські мови та літератури (переклад включно), перша – італійська
Освітньо-професійна програма	Італійська мова і література, друга іноземна мова, переклад
Статус дисципліни	Нормативна дисципліна
Мова навчання	Італійська/українська
Семестр	VII
Кількість кредитів ЄКТС	3
Форма підсумкового контролю	Іспит
Викладач	Петрова Олена Володимирівна, старший викладач кафедри романської і новогрецької філології та перекладу КНЛУ
Анотація навчальної дисципліни	<p>Завданнями навчальної дисципліни є формування загальних та фахових компетентностей у студентів; підготувати студентів до сприйняття таких проблем, як місце граматики серед інших мовознавчих наук; навчити студентів методам граматичного аналізу; виробити вміння критично оцінювати різні теоретичні положення і концепції та перевіряти їх шляхом аналізу конкретного мовного матеріалу; розвивати в студентів самостійність наукового мислення шляхом підбору проблемних лекцій з найбільш спірних питань теоретичної граматики; показати різні можливості вирішення наукової проблеми, навчити студентів аргументувати те чи інше її рішення; розкрити поняття мовних одиниць, структурних рівнів мови, семантико-комунікативних функцій компонентів висловлення-тексту.</p> <p>Предметом вивчення навчальної дисципліни є історія становлення і розвитку граматичної науки, основні проблеми морфології та синтаксису італійської мови та засоби їхнього розв'язання.</p> <p>Зміст навчальної дисципліни розкривається в трьох змістових модулях, що передбачає вивчення граматичної будови італійської мови, її структури та функціонування у результаті аналізу проблем морфології та синтаксису, взаємодії граматичної будови й лексичного складу мови.</p>

Загальний обсяг (відповідно до робочого навчального плану)	<table border="1"> <tr> <td colspan="3">3 кредитів ЄКТС; 90 год., у тому числі:</td> </tr> <tr> <td></td> <td>Денна/вечірня форма навчання</td> <td>Заочна форма навчання</td> </tr> <tr> <td>лекції</td> <td>14 год.</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>семінарські заняття</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>практичні заняття</td> <td>16 год.</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>самостійна робота</td> <td>60 год.</td> <td>-</td> </tr> </table>	3 кредитів ЄКТС; 90 год., у тому числі:				Денна/вечірня форма навчання	Заочна форма навчання	лекції	14 год.	-	семінарські заняття	-	-	практичні заняття	16 год.	-	самостійна робота	60 год.	-
3 кредитів ЄКТС; 90 год., у тому числі:																			
	Денна/вечірня форма навчання	Заочна форма навчання																	
лекції	14 год.	-																	
семінарські заняття	-	-																	
практичні заняття	16 год.	-																	
самостійна робота	60 год.	-																	
Передумови до вивчення або вибору навчальної дисципліни	<p>Для успішного освоєння дисципліни студенти повинні <i>знати</i> структурні рівні мови; сутність системно-структурного підходу до мови; основні поняття та категорії граматики, особливості їх вияву у мовах різної будови; основні риси історичного мовознавства; історію письма, класифікацію мов світу; основні риси історичного мовознавства; загальну характеристику романських мов; граматичні категорії та явища італійської, української та латинської мов; синтаксичні особливості італійської, української та латинської мов; основні особливості граматичної будови італійської мови, видо-часові форми італійської мови, їх утворення та особливості вживання; відмінності в категорії роду; систему узгодження часів в італійській мові та правила їх відтворення в українській мові; лексичні та граматичні способи передачі модальності з однієї мови в іншу; вживання основних мовленнєвих моделей наказового способу дієслова, відмінності в дієслівній категорії способу та мовні засоби її відтворення; базові категорії іменника італійської мови; категоріальні парадигми прислівників італійської мови, систему службових частин та деяких складних слів, альтерацію іменника; загальнонаукові поняття лексикології; основні підходи до вивчення об'єкту лексикології; зв'язок лексикології з іншими дисциплінами та її роль в навчанні італійської мови; основні та вихідні поняття лексикології італійської мови, принципи класифікації словникового складу італійської мови; засоби словотворення; типи семантичної структури слова; механізми семантичних змін; основні типи відношень в лексиці; принципи класифікації і функції фразеологічних одиниць; походження та періодизацію італійської лексики; регіональну, темпоральну та соціальну диференціацію слів.</p> <p><i>Вміти</i> давати правильні визначення лінгвістичних термінів, передбачених програмою; класифікувати мовні одиниці, застосовуючи різні методи лінгвістики; визначати місце мови за генеалогічною та типологічною класифікаціями мов світу; розрізняти романські мови на фонетичному, граматичному та лексичному рівнях, робити зіставний аналіз романських мов; коректно оперувати термінологічним апаратом романістики; вільно оперувати граматичними формами та конструкціями італійської мови в усному та писемному мовленні; розпізнавати граматичні явища італійської мови; коректно вживати термінологічний апарат лексикології; визначати джерела походження італійського словникового складу, розрізняючи успадковану та запозичену лексику, ступінь її адаптації; визначати та характеризувати морфологічну будову слів; проводити словотвірний аналіз італійських лексичних одиниць; аналізувати шляхи та засоби словотворення; розпізнавати регіонально диференційовану італійську лексику, характеризувати терміни та жаргонізми, архаїзми та неологізми; користуватися лексикографічними довідниками, визначати їх тип.</p> <p><i>Володіти</i> навичками відбирати необхідну інформацію і фактичний матеріал для підготовки та проведення дослідження, відповідно до поставленої мети та визначених завдань; аналізувати та порівнювати результати досліджень вітчизняних та іноземних дослідників; критично аналізувати та впорядковувати, класифікувати і систематизувати інформацію, отриману з різних джерел; розширювати власну систему знань, безперервно підвищувати інтелектуальний рівень і рівень професійної майстерності на основі</p>																		

	<p>самоосвіти; збирати, накопичувати та аналізувати інформацію з різних джерел, використовуючи інформаційні технології, Internet-ресурси, електронні словники тощо з актуальних перекладознавчих тем.</p> <p>Для успішного освоєння дисципліни студенти повинні володіти комплексними знаннями, отриманими на нормативних практичних й теоретичних курсах загально-філологічних дисциплін, зокрема, дисциплін: «Вступ до мовознавства», Сучасна українська літературна мова», «Практична граматики італійської мови», «Лексикологія італійської мови», «Історія італійської мови».</p>
Чому це цікаво/потрібно вивчати (мета)	<p>Формує у студентів базу знань про граматичну будову італійської мови, її структуру та функціонування у результаті аналізу проблем морфології та синтаксису, взаємодії граматичної будови й лексичного складу мови.</p>

Як можна користуватися набутими знаннями і вміннями (компетентності)

Курс спрямований на розвиток у студентів таких загальних компетентностей:

- ЗК 3.** Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК 4.** Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК 5.** Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК 6.** Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК 7.** Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК 8.** Здатність працювати в команді та автономно.
- ЗК 9.** Здатність спілкуватися іноземною мовою.
- ЗК 10.** Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 11.** Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК 12.** Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК 13.** Здатність проведення досліджень на належному рівні.

Соціально-особистісні компетентності:

- Здатність планувати діяльність і розподіляти в часі власні зусилля на самостійне виконання конкретних завдань;
- Здатність вдосконалювати відповідальність, дисциплінованість, стресостійкість.
- Здатність підтримувати самодисципліну, самокритичність, необхідні для професійної та наукової діяльності.

Дисципліна зорієнтована на набуття таких фахових компетентностей:

- ФК 1.** Усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ.
- ФК 2.** Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні.
- ФК 3.** Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії італійської мови.
- ФК 6.** Здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати італійську мову, другу іноземну мову в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя.
- ФК 7.** Здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних, літературних фактів, інтерпретації та перекладу тексту.
- ФК 8.** Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань.
- ФК 9.** Усвідомлення засад і технологій створення текстів різних жанрів і стилів державною, італійською та другою іноземною мовами.
- ФК 10.** Здатність здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів.
- ФК 11.** Здатність до надання консультацій з дотримання норм літературної мови та культури мовлення.
- ФК 12.** Здатність до організації ділової комунікації.

ФК 13. Здатність використовувати системні знання мови для аналізу та синтезу ідей, застосовувати системні знання сучасних філологічних і перекладознавчих студій в професійній діяльності.

ФК 14. Володіння теоретичними основами використання італійської мови, включаючи фонетичні, граматичні, лексичні, стилістичні аспекти мови й мовлення.

ФК 16. Володіння граматиною, лексикою і фонетикою італійської мови на рівні C1 (Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (*Quadro comune europeo di riferimento per la conoscenza delle lingue (QCER)*)).

ФК 18. Володіння експресивними, емоційними, логічними засобами італійської, другої іноземної та української мов для досягнення запланованого прагматичного результату й організації успішної комунікації в усній та писемній формах.

ФК 19. Здатність професійно застосовувати поглиблені знання з італійської мови обраної філологічної спеціалізації: мовознавства, літературознавства, перекладознавства та оперувати базовою термінологією в обраній галузі філологічних досліджень.

ФК 21. Здатність представляти результати наукового дослідження, дотримуючись правил академічної доброчесності; ефективно і компетентно брати участь в різних формах ділової та/або наукової комунікації (конференції, круглі столи, дискусії, наукові публікації) в галузі гуманітарних наук.

ФК 22. Продуктивно працювати самотійно або у команді, розуміти і поважати різновид та мультикультурність, забезпечуючи, таким чином, соціальну взаємодію та залучення до здорового способу життя.

Предметні компетентності:

1. Знання і розуміння в предметній галузі:

- знати та розуміти новітні лінгвістичні і літературознавчі теорії та їх інтерпретації;
- знати опис граматичних норм сучасної італійської мови, характерні риси граматичної будови слів і словосполучень, їх сполучуваність в семантико-комунікативному аспекті;

2. Когнітивні уміння і навички в предметній галузі:

- здатність чітко й виразно висловлювати думку, як усно так і на письмі;
- здатність логічно мислити та здійснювати самоаналіз;
- здатність вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних напрямках і школах, володіти методами наукового аналізу і структурування мовного й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів;

3. Практичні навички і творчі (складні уміння) у предметній галузі:

- розумітися на проблемних питаннях теоретичної граматики та висловлювати свою точку зору на те чи інше граматичне явище;
- користуватися різноманітними науковими джерелами з теоретичної граматики італійської мови (підручниками, монографіями, Інтернетом), знайомитися з новими доробками в галузі граматичних досліджень для підвищення свого професійного рівня;
- вміти застосовувати знання з курсу теоретичної граматики у перекладацькій діяльності.

Чому можна навчитися (результати навчання з дисципліни)

Знати та розуміти новітні лінгвістичні та літературознавчі теорії та їх інтерпретації.

Знати граматичні особливості італійської мови; граматичні явища в їх взаємозв'язку і взаємозалежності; концептуальний апарат сучасної теоретичної граматики; закони функціонування граматичної системи мови та її підрозділів; поняття граматичної форми, значення, категорії і різноманітні способи їх вираження; методи аналізу граматичних явищ; основні тенденції розвитку граматики сучасної італійської мови.

Знати та розуміти основні лексичні, фразеологічні, словотвірні, морфологічні та синтаксичні норми сучасної італійської мови.

Вміти застосовувати мовні знання на всіх рівнях сучасної італійської літературної мови з дотриманням стилістичних, лексичних, орфоепічних та граматичних норм.

Вміти застосовувати різні методи і прийоми граматичного аналізу; використовувати методи аналізу граматичних явищ в науково-дослідницькій діяльності; робити граматичний аналіз структури речення і тексту; пояснювати принципи та правила функціонування системи і структури мови.

Вміти професійно користуватися словниками, довідниками, банками даних та іншими джерелами інформації; працювати з науковою лінгвістичною літературою; володіти навичками роботи на комп'ютері з використанням відповідних програм (текстових редакторів, електронних словників, енциклопедій).

Здатність використання інформаційно-комунікативних технологій, уміння самостійно здобувати, оцінювати та використовувати інформацію.

Добре адаптуватися до нових ситуацій та умов освітнього процесу, приймати самостійні рішення в процесі застосування набутих знань у різних сферах професійної діяльності – мовознавчій, культурознавчій, освітній тощо і нести за них повну відповідальність; усвідомлювати необхідність навчання впродовж усього життя з метою самовдосконалення, поглиблення набутих і здобуття нових фахових знань; відповідально ставитись до виконуваної роботи та досягати поставленої мети з дотриманням вимог професійної етики.

Навчальна логістика (тематичний план)

Змістовий модуль 1. Науково-методологічні основи граматики як мовознавчої дисципліни і морфологічна система італійської мови.

Тема 1. Предмет, ціль, завдання курсу.

Тема 2. Історія граматичної науки.

Тема 3. Поняття морфеми, її функцій та значень.

Тема 4. Типологічна характеристика італійської мови.

Змістовий модуль 2. Морфологія.

Тема 5. Основні поняття морфології.

Тема 6. Іменник.

Тема 7. Артикль.

Тема 8. Прикметник.

Тема 9. Займенник.

Тема 10. Дієслово.

Тема 11. Незмінні частини мови.

Змістовий модуль 3. Синтаксис.

Тема 12. Предмет вивчення синтаксису.

Тема 13. Просте речення.

Тема 14. Члени речення.

Тема 15. Складне речення.

Тема 16. Проблема порядку компонентів висловлювання.

Тема 17. Текст як складне синтаксичне ціле.

Система оцінювання результатів навчання

Семестрове оцінювання навчальних досягнень студентів з дисципліни має таку структуру:

№ з/п	Види навчальної діяльності студента	Максимальна кількість балів
1.	Аудиторна навчальна робота.	25
2.	Самостійна навчальна робота.	25
3.	Модульна контрольна робота	50

Поточне оцінювання всіх видів навчальної діяльності студента (аудиторна та самостійна робота) здійснюється в 4-бальній шкалі – «відмінно» («5»), «добре» («4»), «задовільно» («3»),

«незадовільно» («2»). Невиконання завдань самостійної роботи, невідвідування практичних занять позначаються «0».

Контроль виконання аудиторної роботи здійснюється у вигляді опитування в усній формі, яке проводиться на кожному практичному занятті та включає в себе відповідь на теоретичне питання та виконання практичного завдання з тематики, що вивчалась протягом курсу. Завдання самостійної роботи виконуються в письмовій формі. Однією з форм самостійної роботи є виконання індивідуальних завдань з перекладу текстів.

Критерії оцінювання аудиторної та самостійної навчальної роботи студента

Бали	Зміст критеріїв оцінювання
5 («відмінно»)	Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми навчальної дисципліни, її мету і завдання. Вміє застосувати здобуті теоретичні знання для граматичного аналізу.
4 («добре»)	Студент має міцні ґрунтовні теоретичні знання з курсу, вміє самостійно мислити, застосовувати здобуті теоретичні знання для граматичного аналізу, але може допустити неточності у формулюванні.
3 («задовільно»)	Студент знає основні теми курсу, але його знання мають загальний характер, іноді не підкріплені прикладами. Має уявлення про морфологію та синтаксис італійської мови. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює матеріал на побутовому рівні.
2 («незадовільно»)	Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, бідна, словниковий запас не дає змоги оформити ідею. Практичні навички на рівні розпізнавання. Не вміє викласти програмний матеріал.

Модульна контрольна робота є письмовою, складається із теоретичного питання та одного практичного завдання. Отримані за завдання модульної роботи бали трансформуються в загальну оцінку за модульну контрольну роботу. Ці оцінки трансформуються в **рейтинговий бал за МКР** у такий спосіб:

Бали	Бали / Система ECTS	Оцінка
50-46	20	«відмінно»
45-40	16	«добре»
39-25	12	«задовільно»
менше 25	8	«незадовільно»
неявка на МКР	0	неявка на МКР

Семестровий рейтинговий бал є сумою рейтингового балу за роботу протягом семестру і рейтингового балу за МКР.

Підсумкове оцінювання навчальних досягнень студентів з дисципліни здійснюється у формі іспиту.

Іспит відбувається в усній формі та складається з відповіді на теоретичне питання та виконання практичного завдання.

Критерії оцінювання:

- відповідь на теоретичне питання
 - відповідність змісту;
 - повнота і ґрунтовність викладу;
 - доказовість викладу;
 - термінологічна коректність;
- виконання практичного завдання
 - точність виконання

За іспит виставляється оцінка, яка дорівнює середньому арифметичному балу за всі два завдання, округленому до цілого числа і трансформується в **екзаменаційний рейтинговий бал** у такий спосіб:

«відмінно»	30 балів
«добре»	23 бали
«задовільно»	18 балів
«незадовільно»	0 балів

- **Підсумкова оцінка** за дисципліну виставляється за підсумковим рейтинговим балом (сума семестрового рейтингового балу та **екзаменаційного балу**)

Умовою допуску до семестрового іспиту є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж **42 балів** (критично-розрахунковий мінімум). При цьому обов'язковим є успішне складання модульних контрольних робіт та виконання самостійної роботи, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни. У випадку відсутності студента з поважних причин здійснюються відпрацювання та перездача модульної контрольної роботи.

Якщо студент на іспиті з дисципліни, з якої він мав семестровий рейтинговий бал **менше 42 балів**, отримує позитивну **екзаменаційну оцінку** («відмінно» («5»), «добре» («4»), «задовільно» («3»)), то такому студенту виставляється **підсумкова оцінка лише «задовільно»**, за шкалою ЄКТС – **Е**, а в **екзаменаційній відомості в графі «Підсумковий рейтинговий бал» ставиться 60 балів**.

Політика курсу

Студент вважається допущеним до семестрового контролю, якщо він виконав усі види робіт, що передбачені робочою програмою навчальної дисципліни.

Здобувачі вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем зобов'язані відвідувати аудиторні заняття, виконувати завдання з самостійної роботи і проходити всі форми поточного та підсумкового контролю, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни.

Якщо студенти через поважні причини (хвороба, надзвичайні сімейні обставини тощо) не можуть відвідувати певну кількість аудиторних занять, вони мають їх відпрацювати. Процедура та форми, терміни відпрацювання пропущених занять із навчальної дисципліни узгоджує з викладачем.

Під час роботи над усними/письмовими завданнями не допустимо порушення академічної доброчесності. Зокрема:

- використання в роботі чужих текстів чи окремих фрагментів без належного посилання на джерело, зі змінами окремих слів чи речень;
- використання перефразованих чужих ідей без посилання на їх авторів;
- видавання за власний текст купленого чи отриманого за нематеріальну винагороду чужого тексту чи його фрагменту;
- несамотійне виконання будь-яких навчальних завдань (якщо це не передбачено вимогами програми);
- фальсифікація результатів наукової чи навчальної роботи;
- посилання на джерела, які не використовувалися у роботі;
- залучення підставних осіб до списку авторів наукової чи навчальної роботи, участь таких осіб у поточній чи підсумковій оцінці знань.

Рекомендована література

Основна:

1. Абраменко, Г.А. (2000). *Методичні рекомендації та навчальні завдання з граматики італійської мови до теми «Вживання кон'юнктиву в незалежних реченнях»*. К., Видав.центр КНЛУ.
2. Загнітко, А. (2014). *Теорія граматики і тексту: монографія*. Донецьк: ДонНУ.

3. Bonomi, I., Masini, A., Morgana, S., & Piotti, M. (2003). *Elementi di linguistica italiana*. Carocci: Roma.
4. Cordin, P., & Lo Duca, M.G. (2003). *Classi di verbi, valenze e dizionari. Esplorazioni e proposte*. Padova: Unipress.
5. Dardano, M. (2001). *La nuova grammatica della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli.
6. Ferrari, A. (2022). *Il testo scritto tra coerenza e coesione*. Firenze: Cesati.
7. Fornara, S. (2005). *Breve storia della grammatica italiana*. Roma: Carocci.
8. Renzi, L. (2001). *Grande grammatica italiana di consultazione. I sintagmi verbale, aggettivale, avverbiale. La subordinazione*. Bologna: Il Mulino.
9. Renzi, L. (2001). *Grande grammatica italiana di consultazione. La frase. I sintagmi nominale e preposizionale*. Bologna: Il Mulino.
10. Serianni, L. (2017). *Manuale di linguistica italiana. Storia, attualità, grammatica*. Milano: Pearson.
11. Serianni, L., della Valle, V., & Patota, G. (2019). *La forza delle parole*. Torino: Scolastiche Bruno Mondadori.
12. Serianni, L., della Valle, V., & Patota, G. (2020). *Le parole sono idee. Grammatica, lessico, scrittura*. Torino: Scolastiche Bruno Mondadori.

Додаткова:

1. Бацевич, Ф.С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики: підручник [для студ. вищ. навч. закл.]*. Київ : Видавничий центр Академія.
2. Булатецька, Л.І. (2004). *Теорія і теоретизація у лінгвістиці*. Вінниця: Нова кн.
3. Пономарів, О.В. (2000). *Стилістика Сучасної української мови*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.
4. Попович, М.М.(2010). *Сучасні методи дослідження мови: Курс лекцій*. Чернівці: Рута.
5. Селіванова, О.О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник*. Полтава: Довкілля-К.
6. Garajová, K. (2014). *Manualetto di stilistica italiana*. M.: BRNO.
7. Gheno, V. (2019). *Prima l'italiano. Come scrivere bene, parlare meglio e non fare brutte figure*. Roma: Newton Compton Editori.
8. Palermo, M. (2020). *Linguistica italiana (seconda edizione)*. Bologna: il Mulino.
9. Perini, E. (2018). *Scrivere bene (o quasi). Ortografia, punteggiatura, stile, dubbi, curiosità*. Firenze: Giunti Editore.
10. Renzi, L. (2001). *Grande grammatica italiana di consultazione. Tipi di frase, deissi, formazione delle parole*. Bologna: Il Mulino.
11. Ricci, M. (2011). *Via della Grammatica: teoria, esercizi, test e materiale autentico per stranieri. A1 - B2*. Roma: Edilingua.
12. Salvi, G., & Vanelli, L. (2004). *Nuova grammatica italiana*. Bologna: il Mulino.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Bonomi, I., & Stefinlongo, A. Morfologia e sintassi:
<http://italiansky.narod.ru/download/morfosintassi.pdf>
2. Fornaciari, R. Sintassi italiana dell'uso moderno:
https://www.classicistranieri.com/liberliber/Fontefrancesco,%20Michele%20Filippo/sintas_p.pdf
3. Genesini, P. Grammatica italiana in rapidi schemi:
https://www.istitutotrento5.it/images/interculturalita_italiano/grammatica_italiana_semplicata.pdf